

Михалик Софія Іванівна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
ННІ № 3 Національної академії

внутрішніх справ

Науковий керівник:

Комаринська Юлія Борисівна,

професор кафедри криміналістики

та судової медицини Національної академії

внутрішніх справ, кандидат юридичних

наук, доцент

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТЕРПІЛОЇ ОСОБИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Щоб краще зрозуміти природу насильства, варто розглянути, хто такі постраждалий/постраждала та кривдник/кривдниця. Не існує єдиної формули, яка б розраховувала портрет людини, яка вчиняє чи страждає від насильства, адже постраждалою від насильства на вулиці може стати будь-яка людина, що опинилася не в тому місці і не в той час. Але є певні тенденції, особливо якщо ми говоримо про насильство, яке відбувається циклічно та має хронічний характер.

Дуже важливим і криміналістично значущим чинником є характер відносин між потерпілими та кримінальними правопорушниками, їх соціально-побутові зв'язки на момент вчинення злочину. Крім того, встановлено, що чим ближчий зв'язок (за ступенем споріднення, інтенсивністю розвитку, тривалістю тощо) між потерпілим та кримінальним правопорушником, тим вищою є ймовірність стати жертвою вбивства [1, с. 296].

Учені-криміналісти використовують різні критерії для класифікації потерпілих, такі як стать, вік, родинні зв'язки з суб'єктом кримінального правопорушення, зловживання наркотиками чи алкоголем тощо. Система ознак, що стосуються особи потерпілого, включає загальні демографічні дані, відомості про спосіб життя, риси характеру, навички, схильності, а також зв'язки та стосунки. Важливою частиною цієї системи є дані про віктимність, тобто схильність окремих осіб ставати жертвами певних злочинів унаслідок певних обставин [2, с. 278].

Проте для криміналістичної теорії і практики важливою є не лише особистісні якості потерпілого, але й його поведінка до, під час і після вчинення кримінального правопорушення. Тому ключовим аспектом стає класифікація потерпілих за їхньою поведінкою у контексті домашнього насильства. Ця класифікація включає оцінку поведінки до події (агресивна або пасивна), під час неї (активний напад, активний захист, пасивний захист) та після вчинення правопорушення. Поведінка після здійснення вчинку може бути активним захистом прав, нестійкою позицією (зміна позиції від звернення до правоохоронних органів до примирення) або пасивністю

(незвернення до правоохоронних органів та умовчання факту насильства) [3, с. 96].

Слід зазначити, що постраждали від домашнього насильства можуть сприймати насильство як спосіб отримання любові через страждання. Постраждалі можуть мати проблеми із встановленням меж та кордонів, їм може бути важко відстояти свої особисті простори, і вони можуть стати суб'єктом безкарних втручань. Характерними рисами таких осіб є сором і проблеми зі відчуттям власної самоцінності.

Слід також звернути увагу на таке явище, відоме як «вивчена безпорадність», яке виникає внаслідок того, що особа не знаходила захисту від насильства, вважає його неминучим і тому втрачає віру в можливість уникнення чи захисту. Це у свою чергу може призвести до того, що постраждалий використовує своє становище жертви для отримання певних вигод, таких як використання почуття провини насильника чи отримання співчуття від оточуючих [3, с. 98].

Структурний розподіл жертв домашнього насильства за статтю показує, що більшість злочинів спрямовані на членів сім'ї та близьких родичів. До цих членів сім'ї відносяться дружина (співмешканка), мати, донька, баба, теща. Чоловіки, як правило, виступають у ролі винних. Кваліфіковані вбивства є найпоширенішим видом насильства, особливо у випадку жінок. При цьому винищення спостерігається у відносинах з дружиною та співмешканкою. Також варто зауважити, що злочинці часто позитивно характеризуються, тоді як поведінка потерпілих може спричиняти криміногенні конфлікти. Реакція агресора здійснюється часто як реакція на напад або з метою випередження [4, с. 251].

У структурі потерпілих від домашнього насильства, враховуючи вікові показники, найбільше випадків зафіксовано в групі віком 30–50 років. Ця група становить більшість випадків кваліфікованих вбивств (36,8%), умисних вбивств (41,3%) та тяжких тілесних ушкоджень (53,6%). Друге місце за кількістю потерпілих належить старшій віковій групі (51 рік і старші) – 29,8%, 37,7% і 24,1% відповідно. Група від 14 до 29 років складає 28,1%, 19,5% і 21,5% відповідно. Решта жертв є молодшого віку – 5,3%, 1,5% і 0,8% відповідно [5, с. 107].

Щодо сімейного стану, більшість потерпілих від умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень були одружені або перебували у фактичному шлюбі – 68,4% і 64,9%. Даний показник зменшується для потерпілих від кваліфікованих вбивств – 50,9%. Серед неодружених і розлучених відсотки становлять відповідно: 40,4% для кваліфікованих вбивств, 27,1% для умисних вбивств і 27,4% для тяжких тілесних ушкоджень. Це свідчить про те, що категорія одружених потерпілих може бути більш «уразливою», оскільки їхні стосунки часто пов'язані з побутоводозвільними зв'язками, що можуть виникати внаслідок спільного вживання спиртних напоїв.

Загалом, суб'єкти насильницьких злочинів, зокрема у сім'ї, часто мають невисокий рівень освіти. Таке тенденційне становище властиве і

потерпілим від цих злочинів. В основному, потерпілі мають базову середню або повну середню освіту. Менше спостерігається домашнього насильства щодо осіб із середньою спеціальною освітою, тоді як із базовою вищою і повною вищою освітою – найменше [1, с. 297].

Разом з тим можна говорити про певну взаємодію між рівнем освіти та індивідуальною віктимністю. Здійснюючи порівняння освітнього рівня потерпілих із злочинцями, можна врахувати, що особи з низьким освітнім та культурним рівнем можуть мати тенденцію до грубості, нестриманості та частіше створювати конфліктні ситуації.

Щодо соціального стану та роду занять потерпілих, зазначено, що більшість з них є непрацюючими або безробітними. Це може вказувати на певні економічні та соціальні виклики, які можуть збільшувати їх вразливість. Некваліфіковані або малокваліфіковані робітники також становлять значну частину потерпілих [6, с. 70].

В аспекті кримінально-правової характеристики виявлено, що більшість потерпілих (відповідно 75,6 %, 71,4 %, та 71 %) не мали раніше жодного кримінального досвіду. Інша частина потерпілих (відповідно 19,2 %, 11 %, і 12,9 %) вже притягувалася до кримінальної відповідальності [5, с. 109].

Відзначаючи, що певна частина потерпілих мала досвід негативної протиправної або злочинної діяльності до вчинення проти них протиправного посягання, слід визнати, що цей досвід суттєво вплинув на характер їх поведінки та збільшив їхню віктимність.

У підсумку характеристик особистості потерпілого від домашнього насильства, важливо враховувати, що в кожній конкретній ситуації пріоритет одного з віктимологічних чинників визначає симбіоз особистісних і поведінкових ознак потерпілого. Ця індивідуальна характеристика не лише впливає на кваліфікацію вчиненого та визначення міри покарання для винних, але й є важливою для прийняття заходів загального та індивідуального запобігання з метою зниження рівня домашнього насильства.

Список використаних джерел

1. Слухаєнко Ю.М. Криміналістична характеристика домашнього насильства. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2020. № 3 (91). С. 295–306.
2. Криміналістика: підручник. За ред. проф. В. Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2008. 464 с.
3. Волобуєва О.О. Теоретичні основи криміналістичної класифікації домашнього насильства. *Правові новели*. 2022. № 17. С. 94–100.
4. Кваліфікація та основи методики розслідування домашнього насильства: навчальний посібник / С. Романцова, Н. Устрицька, І. Гловюк та ін.; за ред. І. Гловюк, Н. Лашук, С. Романцової. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 404 с.

5. Ліщук Н.О. Насильницькі дії, що вчиняються щодо жінок: причини та запобігання дис. ... к-та юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2020. 232 с.

6. Комісарчук Р. В., Островська А. Ю. Насильство в сім'ї: криміналістична характеристика та методи боротьби. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 3. С. 69–74.

Мостова Вікторія Володимирівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
ННІ № 1 Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Кошинець Маріанна Ігорівна,
професор кафедри економічної безпеки
та фінансових розслідувань Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
економічних наук, доцент

РОЛЬ І СУТНІСТЬ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У СФЕРІ КОНТРОЛЮ

Економічна експертиза є однією з найбільш важливих експертиз на сьогоднішній день. Її роль у нашому суспільстві зростає з кожним днем, у зв'язку з зростанням конкуренції, світової глобалізації, розвитком державного впливу. Економічна експертиза не тільки виявляє факт вчинення економічного правопорушення, а й дає змогу прослідкувати процес його формування. Цей вид судової експертизи досить об'ємний, передбачає опанування методики економічного експертного дослідження, яка базується на традиційних методичних прийомах фінансового контролю та містить в собі більш вузькі, конкретні напрямки.

Економічна експертиза спрямована на дослідження матеріальних об'єктів, що містять інформацію про обставини справи та підлягають дослідженню у суді за їх змістом та формою і допомагають суду досягти об'єктивності у доказуванні. Вона вивчає господарську діяльність підприємства, процесів формування фінансових показників за проведеними операціями та правильності відображення їх в обліку.

У процесі проведення економічної експертизи аналізується виробнича і фінансово-економічна діяльність підприємства різних форм власності, які понесли збитки, втрати, привласнення товарно-матеріальних цінностей тощо [1, с. 118].

Варто наголосити на тому, що поняття економічної експертизи відсутнє у нашому законодавстві, що значно ускладнює її розуміння. Цей вид експертизи трактують як один з видів судової експертизи або як послугу аудиторських фірм. Поняття економічної експертизи є більш широким та охоплює всі види економічної діяльності.